

Innhold

Forord	11
Kapittel 1	
Samvirke ved kriser	13
– en ny gammel utfordring i det nasjonale krisehåndteringssystemet	
<i>Elsa Kristiansen, Leif Inge Magnussen og Eric Carlström</i>	
Samvirke – to eksempler	13
Hva kan vi lære om viktigheten av samvirke?	15
Denne boka	15
Samvirke	16
Bokas struktur og kapitler	16
Kapittel 2	
Samfunnssikkerhet og beredskap: Det norske beredskaps- og	
krisehåndteringssystemet	19
<i>Jarle Løwe Sørensen</i>	
Innledning	19
Hva er beredskap?	19
Beredskapsledelse	20
Forebygging	21
Forberedelse	21
Respons	22
Gjenoppbygging	23
Krise	23
Hovedprinsipper i norsk beredskaps- og krisearbeid	24
Fire nasjonale hovedprinsipper	25
Samvirke	26
Beredskaps- og kriseøvelser	27
Samvirkeøvelser	28
Den norske redningstjenesten	29
Avsluttende betraktninger	31
Spørsmål til kapitlet	32

Kapittel 3**Hva er situasjonsbevissthet: teori eller teoretisering?** 33*Atle M. Christiansen*

Innledning	33
Hvorfor situasjonsbevissthet?.....	34
Hva er situasjonsbevissthet?.....	34
SB, nivå 1: persepsjon av elementene i omgivelsene.....	35
SB, nivå 2: forståelse av den gjeldende situasjon.....	35
SB, nivå 3: projisering av framtidige tilstander	36
Hva er ikke situasjonsbevissthet?	36
Temporalitet	37
Situasjonsvurdering	38
Meningsskaping	38
Sosial kontekst.....	39
Identitet	39
Retrospekt	39
Tydelige hint	39
Kontinuerlige prosesser	39
Plausibilitet	39
Handling	40
Beslutningstaking.....	40
En merkedag for norsk beredskap.....	41
Situasjonsbevissthet eller ikke	43
Spørsmål til kapitlet.....	44

Kapittel 4**Forberedt på krise?** 45*Eric Carlström og Jarle Løwe Sørensen*

Innledning	45
Titanic	45
Samvirkende faktorer	46
Begrenset rasjonalitet	46
En følelse av trygghet	48
Risikovurdering	49
Trinn 1: verdivurdering og beskrivelse	50
Trinn 2: kartlegging av potensielle uønskede hendelser	50
Trinn 3: sannsynlighetvurdering	51
Trinn 4: konsekvensvurdering	51
Trinn 5: systematisering og risikovurdering	52
Trinn 6: forslag til tiltak og oppfølging	52

Risikotaking og sårbarhet	53
Kollisjonen mellom <i>Stockholm</i> og <i>Andrea Doria</i>	55
Menneskelig atferd og rasjonalitet.	56
Oppsummering.	57
Spørsmål til kapitlet.	58
Kapittel 5	
Krisekommunikasjon.	59
<i>Elsa Kristiansen</i>	
Innledning	59
Krisekommunikasjon, koordinasjon og kontroll	60
Internkommunikasjon og eksternkommunikasjon	60
Koordinering – informasjonsflyt og hindringer for kommunikasjon	61
Informasjonsasymmetri.	63
Situasjonsforståelse og kontroll	64
Skaper media stress?	65
Sosiale medier	65
Ledelse og medieerfaring	66
Unngå mediestress?	66
Krisetrening	67
ØvelseNord 2016	68
Kommunikasjon under øvelse	69
Samvirke under ØvelseNord 2016?	70
Til ettertanke	71
Spørsmål til kapitlet.	72
Kapittel 6	
Kommando og kontroll	73
<i>Eric Carlström</i>	
Innledning	73
Fru Raku og pottemakeriet	73
Hvorfor er C2 viktig?	74
En kybernetisk arv	74
Når er C2 problematisk?	76
Styring som utfordring	76
Katastrofen på Tenerife	77
Hierarkisk asymmetri	78
Teamstyring gjennom oppdragstaktikk	79
Redningsaksjonen Green Lily.	80
Strukturering av teamlederskap.	82

Oppsummering	83
Spørsmål til kapitlet	83
Kapittel 7	
Beslutninger og stress	84
<i>Leif I. Magnussen</i>	
Innledning	84
Stress kan påvirke beslutninger	85
Beslutninger.	87
Tenke fort eller langsomt?	87
Rasjonelle beslutninger?	88
For raske beslutninger?	89
To beslutningsmodeller	89
Konsekvenser for ledelse?	91
So what?	92
Spørsmål til kapitlet	92
Kapittel 8	
Smittevernberedskap	94
<i>Jörn Klein</i>	
Innledning	94
Norsk smittevernberedskaps historie og formål	94
Internasjonalt samvirke innen smittevernberedskap	95
Case: meslinger	95
Hva ville hendt i Norge?	97
Viktige aktører innen smittevern	98
Folkehelseinstituttet	98
Andre viktige aktører	98
Kommunalt ansvar innenfor smittevernberedskap	99
Smitte via vann i Bergen	100
Smittevernplaner og kommunelegens rolle	100
Kommunale utfordringer i en pandemisituasjon	101
Pandemifaser	102
Lokalsamfunnet i en pandemi	103
Kommunal pandemiplan	104
Bioterror – en ekstremisituasjon	105
Bruk av smittsomme sykdommer som våpen	106
Dagens terrorgrupper	106
Et uforutsigbart våpen	108
Beredskap mot bioterror	109

Samvirke	109
Oppsummering.	110
Veien videre.	110
Spørsmål til kapitlet.	111
Kapittel 9	
Beredskap under massemonstring	112
<i>Eric Carlström og Elsa Kristiansen</i>	
Innledning	112
Risikovurdering av ulike offentlige arrangementer	113
Fotball i en særklasse?	114
Evakuering til havs.	116
Blålysetatenes fokus.	119
Antallet deltakere og komplekse arrangementer	119
Forberedelser.	120
Göteborgsvarvet – verdens største halvmaraton.	122
Kunsten å forutse framtiden.	124
Sannsynlighetsmodeller	124
Oppsummering.	125
Spørsmål til kapitlet.	125
Kapittel 10	
Informasjonssikkerhet	126
<i>Jarle Løwe Sørensen</i>	
Innledning	126
Informasjon og informasjonssikkerhet	126
Konfidensialitet.	127
Integritet.	128
Tilgjengelighet.	128
Industrispionasje	130
IKT-angrep.	130
Sikkerhetskultur	131
Bruk av e-post	132
Bruk av mobiltelefon	133
Dokumentkontroll	135
Den gode samtalen.	136
Oppsummering.	137
Spørsmål til kapitlet.	138

Kapittel 11**Resiliens og normalisering** 139*Elsa Kristiansen, Leif I. Magnussen og Eric Carlström*

Normalisering 139

Samvirke som krisestrategi 140

Når samvirke ikke fungerer – falsk trygghetsfølelse 141

Ulike typer samvirke 142

Oppgave: å lære av hendelser og øvelser 143

Om forfatterne 145**Litteratur** 147**Stikkord** 157

Forord

I 2016 ble *Senter for beredskap og integrert krisehåndtering* (SBIK) opprettet ved Høgskolen i Sørøst-Norge (HSN), campus Vestfold. Med en tverrfaglig innfallsvinkel er formålet til senteret å skape nettverk mellom ulike regionale og nasjonale aktører. Denne boka, hvor alle kapitlene er skrevet av forskere tilknyttet HSN, er ett eksempel på dette.

Forskningsfeltet beredskap er forholdsvis nytt, og boka har som intensjon å bidra til en akademisering av feltet. Fellesnevneren er *samvirke*. Ved manglende eller haltende samvirke reduseres samfunnets evne til å møte sammensatte kriser. I denne boka blir utfordringene og styrken ved samvirke, ledelse og atferdsmønstre gjennomgått. Dermed håper vi å gi lesere verktøy til å kunne møte ulike utfordringer.

Behovet for å arbeide sammen er ikke noe nytt, og erfaringer med samvirke og bristende samvirke og ledelse i krisesituasjoner kan generaliseres til alle kontekster og risikosammenhenger. Av den grunn er også bioterrorisme, masse mønstring ved offentlige arrangementer («mass gatherings») og dagens utfordring med informasjonssikkerhet inkludert. Boka egner seg derfor godt for alle som er involvert i beredskapsarbeidet, fra ledere på ulike nivåer til studenter og forskere.

Begrepet samvirke er beslektet med samhandling og samarbeid. I boka bruker vi begrepet *samvirke* når ulike hierarkier og organisatoriske enheter jobber opp mot hverandre i en krisesituasjon. Samhandling og samarbeid brukes i forbindelse med hva som skjer i et team og internt i et hierarki. Ordet samhandling dekker mye av det samme. I denne boka har vi valgt å bruke samvirke fordi det er dette som brukes til å beskrive beredskapsprinsippene våre. Engelske ord som dekker det samme og kan ses på som synonyme, er *collaboration* og *cooperation*.

Det er det flere vi ønsker å takke for denne muligheten til å skrive boka. Først og fremst Høgskolen i Sørøst-Norge som har lagt forholdene til rette for et slikt arbeid (Sidsel Solbrække, Annett Arntzen og Thomas Bogen). Vi takker også Redningsselskapet (RS) som har finansiert et gaveprofessorat som har gjort denne boka mulig. Alle i styringsgruppen som støtter oss (DSB, RS, Kystverket, Kystvakten, Politihøgskolen, Fylkesmannen i Vestfold og Vestfold

interkommunale brannvesen). Helt til slutt en stor takk til Universitetsforlagets Kristoffer Vatnbakk og Eli Valheim som har gitt god støtte og oppfølging i hele dette prosjektet.

Vestfold, juni 2017

Elsa Kristiansen, Leif Inge Magnussen og Eric Carlström